

PYSK (33) *sb m*

sg *N* pysk (11). ◇ *G* pysku (3) *RejJóz*, *Mącz*, *CiekPotr*, *pyska* (1) *OrzRozm*. ◇ *A* pysk (6). ◇ *I* pyski(e)m (5). ◇ *L* pysku (6). ◇ *pl I* pyski (1).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVII – XVIII w.*

1. Przednia część głowy, także otwór gębowy lub nos; rostrum *Mącz*, *Cn* (32) :

Przen (o rzece) (1) : [drzewo porwane przez rzekę nazywaj *Prądem*] Co ie iuż trudno Wiśle wyiąć z gardła/ Gdy ie pożarła. Iuż to iey korzystać/ iuż to oftrym pyłkiem *Wyryła łobie*/ iuż to iey igrzyłkiem *Będzie ná wieki KlonFlis F2v*.

a. U zwierząt; proboscis *Mącz*, *Cn*; *promulcis* *Mącz* (16) : Czwałtęgo dnia wślytki ryby ij morfkie dziwy które żywą w wodách ij w morzu zbierzą fie gromadą/ a na wirzchu wod obyczaiem wadzenia ryczątz będą podniefionymi pyłki wolatz. *OpecŻyw* 193; *Mącz* [388]b; *SienLek* 7v; *Elephánt* ręką fwoią/ ábo rádniey pyłkiem/ Chce fię z Smoku wywiązać *KlonWor* 75.

pysk czego (żywotne) (1): *Delphinorum* rostra, *Pysk* morskich świni. *Mącz* 358c.

W połączeniu z przymiotnikiem od nazwy zwierzęcia [*pysk* + *przymiotnik* (5), *przymiotnik* + *pysk* (3)]; *w tym: świni* (5), *jeleni* (1), *słoniowy* (1), *wieprzowy* (1)] (8): *BartBydg* 123b; *BielKom* B8; *ZLego* ługę málárze/ ták figurowáli/ Pyłk świni/ Wilcze wśly/ do łbá mu przydáli. *RejZwierz* 118, 125v; *Mącz* [325]c, 358c [2 r.]; *Dobrzeć* tedy [...] ieść rzeczy łone/ [...] nogi/ pyłk wieprzowe/ ptaki chude *SienLek* 94.

W porównaniach (2):

~ *Jako comparatum* (1): *IAzwiecz* iefth zwierzę nogi maiącz iakhoby pies/ ale pyłk iakhoby fwiniá *FalZioł* IV 9d.

Jako comparandum (1): *Niewierna* á pśotliwa/ przypráwiona zóná/ By też ná fwiniem pyłku/ leżála zaponá. *BielKom* B8. ~

Szeregi: »pysk albo gęba« (1): *rostrum cervorum*, *Ieleni* pysk álbo gębá. *Mącz* 358c.

»pysk albo nos« [*szyk 1:1*] (2): *Proboscis*, *Pysk* álbo nos v zwierząt yáko v śwynie v yeżá á zwłáczchá v słonia. *Mącz* 323b, [325]c.

Przen: *W opisie gwiazdozbioru* (1) : *TAKież* *Pies* idzie zá nim [*za Wołem*]/ z róznych gwiazd złożony/ *Bó* [!] brzuch v niego śmiády: lecz w pyłku czérwony *KochPhaen* 13.

b. U ludzi (pogardliwie lub obelżywie) (15) :

Przysłowie: *Iż* po śmierci bogaczá wślytko zořtawa/ tylkoż iego (iáko mowią) zyłku/ co zánioł w pyłku. *LubPs* N2v *marg*; *PaprPan* Ee3v; *CiekPotr* 4.

Zwrot: »w pysk kijem wziąć« = *dostać kijem w twarz* (1): *Tákże* też ty wdzyála y [*jak bocian*]/ *domowy* *Bocianie*/ [...] *Zyć* śwá trochą pocźciwie/ á nie boy fie śidlá/ *Y* w pyłk kiyem nie wezmiesz/ y nie śtłukąc śkrzydłá. *RejZwierz* 125v.

Wyrażenie: »świni pysk« = *o brzydkiej twarzy* (5): *KrowObr* 34; *Vrodzi* fie gárbáty/ drugi s *Cząpłim* nofem/ *A* drugi s *Swinim* pyłkyem á z *Zorawim* głófem. *RejWiz* 128, 167, 175; *SErgius* wtory *Papież* rodem z *Rzymá*/ tego pirwey zwano *Os* porci/ to iefť świni pyłk/ á dla fzkáradości imieniá tego/ przemieniono mu imię pirwíze/ á *Sergius* ine dano *BielKron* 171.

α. W związku z mówieniem (6) : ZOile fkrzętny z kłem twym wyoŃtronym [tj. zajadły krytyku]/ Mijay prace me/ pyłkiem záiułzonym. *KlonKr* F4v; á ktore [rzeczy] RzeczypoŃpolitey Należą, zá fwe włafne bez włtydu pocztya, Narod, iáko dzicz, záwŃze píku [errata zmienia: pyłku] otwártego. *CiekPotr* 19; Nie godźieneŃ ábym miał [znać twoje imię] gdyżeŃ zdraycą moim/ Y poczćiwego mego w czymeŃ pyłkiem fwoim. Vdal [!] mię tá do ludzi w PolŃce niecnotliwie/ Tárzáiac me poczćiwe wŃzetecznie á łzywie. *CzahTr* K2v.

Przysłowie: fwowolnego pysku Bywaią więcz guży w zysku. *RejJóz* C6.

Fraza: »stul pysk« = *bądź cicho, nie odzywaj się* (1): Bat, Vox est qua uti solemus quum quempiam corripimus, iubemusque eum tacere – Stul pisk, czit. *Calep* 125b.

Zwrot: »[przeciwko czemu] pysk podnosić« = *słownie występować przeciw* (1): [król jest postanowiony po to] áżeby żaden nieŃmiał przeciwko zwierzchnoŃci Kápláńfkiey/ hárdego pyłká fwego podnosić. *OrzRozm* D3.

Wyrażenie: »hardy pysk« (1): *OrzRozm* D3 cf *Zwrot*.

2. bot. *Zestawienie*: »Ńwini pysk« = *Taraxacum officinale* Web. (Rost); *mniszek* pospolity, bylina z rodziny *złożonych* (*Compositae*) (1) : Wezmi [...] mleczu, ziela ktore zową Ńwini pyłk albo pępawa *FalZioł* I 92c; [RoŃtrum porcinum. Swini pysk abo mnich. Pfafen rerlin. *SpiczZioł* 78b, BB2a; *SienHerb* 151b].

Synonimy: **1.** *gęba*; **2.** *mnich, pępawa*.